

П.Т.Тронько

ДО 60-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА О.В.КУЗЬМИНЦЯ

Професор, доктор історичних наук Олександр Васильович Кузьминець належить до тієї когорти вчених, які виростили з практичної роботи, з того оточення кінця 1960-х рр., котре заговорило тишком-нишком про українську національну ідею й про необхідність збереження в цьому світі всього вітчизняного – чи то археологічна пам'ятка, чи архітектурний витвір у камені, чи то праці на папері...

Народився О.В.Кузьминець 7 вересня 1948 р. в селі Спиченці Погребищенського району Вінницької області. Його творча біографія розпочалася рано, у студентські роки, у Республіканському правлінні Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, головою якого мені довелося бути немало літ.

Сімнадцятирічний студент історичного факультету столичного державного університету ім. Т.Г.Шевченка, мандруючи Києвом у пошуку якогось підробітку, випадково набрів на вул. Пушкінській, 32, в самому центрі міста на вивіску «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. Республіканське правління». Зайшов, бо відчув у назві щось причетне, до його фаху. В коридорі він зустрівся із заступником голови правління Я.П.Петрусенком. Поговоривши з хлопцем, Яків Петрович запропонував йому роботу вантажника й довільний (бо ж лекції в університеті не можна пропускати) графік роботи. Після занять Олександр спішив до Товариства, виконував всіляку нехитру технічну роботу. Він доставляв перші пачки свіжонадрукованих у видавництві «Київська правда», що знаходилося навпроти оперного театру, членські квитки Товариства, возив і забирав документи в державних та громадських організаціях. Олександр часто бував у кабінетах Ради Міністрів УРСР, у тому числі й у мене, в ЦК Компартії України, у митрополита київського, галицького й усієї України екзарха Філарета, у міських та обласних установах.

Він втішався першою публікацією (1967 р.) у «Вечірньому Києві». За дорученням відомого журналіста І.С.Щербатенка написав нарис про переможця конкурсу на кращий хронікально-документальний фільм, котрий проходив у Народній Республіці Болгарії, Ф.Соболева та його фільм «Мова тварин», акцентувавши, що це прорив українського кіно у світ.

Запам'яталося йому відкриття влітку 1969 р. будівництва Музею архітектури і побуту УРСР під відкритим небом у с. Пирогів, що під Києвом. Його учасники, й серед них наймолодший співробітник Товариства О.Кузьминець, посадили у садби молоду грушу, викопавши останню поруч у лісі, а під корінням її закопали залиту смолою пляшку зі списком тих, хто брав участь у відкритті будівництва Музею. Тоді ми всі були вчителями починаючого історика. Найбільш довірливо він опирався на досвід старших працівників Товариства Я.П.Петрусенка, Л.О.Ткаченка, І.М.Смоляка, мав можливість спілкуватися з багатьма докторами наук – членами його Президії, колишніми міністрами, генералами, які підробляли до своїх пенсій.

Коли Олександр перейшов на п'ятий курс університету, йому було дозволено вільно відвідувати лекції й працювати штатним консультантом Республіканського правління Товариства, в організаційному відділі. Він відповідав за роботу Закарпатського, Івано-Франківського і Чернівецького обласних відділень останнього, виконував доручення керівництва, готував проведення обласних звітно-виборчих конференцій. Разом із членами Президії УТОПК І.О.Гуржієм та Ю.Ю.Кондуфором Олександр проводив вибори обласних правлінь цієї громадської організації, котра в той час активно допомагала розширювати світогляд народу, спрямовувати його на вивчення й розуміння історичного минулого. О.В.Кузьминець читав лекції з актуальних проблем охорони української старовини майже у всіх регіонах України, в трудових колективах, вузах, школах.

Після закінчення історичного факультету КДУ ім. Т.Г.Шевченка у 1971 р. він одержав направлення на службу до війська на два роки. В той час при університетах військові кафедри готували офіцерів і направляли їх на службу. Так вирішувалося певною мірою кадрове забезпечення радянської армії. Зі службою Олександрові пощастило. Він служив у Києві, в оперативному полку МВС СРСР, часто навідувався до Товариства. Одного разу зайшов до нього й на дверях побачив записку: всі пішли на похорон першого заступника голови правління Я.П.Петрусенка...

Ішов 1973 р. Почалися зміни. Робота товариства притихла. Відомі всім органи та організації почали активно пильнувати його ідеологічний настрій. Довелося прислухатись до мудрої поради своєї вчительки, куратора академгрупи в університеті Р.П.Іванової – відомої дослідниці творчості М.П.Драгоманова, блискучого педагога і викладача історії України, письменниці, лауреата Шевченківської премії: «Сашо, йди на комсомольську роботу, вступи до аспірантури на будь-яку марксистсько-ленінську кафедру, бо більше нікуди не проб'єшся, станеш кандидатом, доктором, то й для України зробиш більше».

Комсомольські будні багато чому навчили, розкрили очі на суспільні проблеми, протиріччя між теорією та практикою розвитку тогочасного радянського суспільства. Олександр пішов працювати у відділ агітації, пропаганди і культурно-масової роботи Київського обкому комсомолу. Пізніше працював зав. сектором кадрів останнього, а в 1975 р. був обраний першим секретарем комітету комсомолу київських обласних організацій та установ. Такі структури були лише в Москві, Софії й у Києві. Він працював із молодими, талановитими колегами – Л.Кравченком, С.Безрутченком, В.Шумилом, О.Шишовим, А.Корнієнком, О.Гідою, А.Супруном, О.Смирновою – і не покидав думки продовжити навчання в аспірантурі. Олександр подав документи до Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького (нині Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова). На кафедру історії СРСР не вдалося пробитись, прийняли на кафедру історії КПРС. Зав. останньою професор П.І.Бакуменко по-батьківськи прийняв хлопця, знаючи його творчу біографію та потяг до науки.

З комсомольською роботою розходився важко. «Похід у науку» в той час не схвалювався. Вердикт першого секретаря Київського обкому Компартії України В.Цибулька був недвозначний: «Сделать так, чтобы другим повадно не было». Партбюро, пленум і сувора догана із занесенням в облікову картку члена КПРС «За неискренность перед партией», а по суті за бажання вчитися в аспірантурі.

Тему кандидатської дисертації Олександр взяв малодосліджену й непримітну: «Партійне керівництво ідейно-політичним вихованням учнів загальноосвітніх шкіл». Він опублікував у журналах та наукових збірниках більше десятка наукових статей і в 1970 р. під керівництвом професора П.І.Бакуменка достроково захистив кандидатську дисертацію у спеціалізованій вченій раді в Київському університеті ім. Т.Г.Шевченка.

Відкрилися нові творчі зв'язки з відомими вченими-істориками М.Моторнюком, В.Замлинським, Л.Гордієнком, М.Панчуком, О.Завадською, С.Клапчуком, В.Курилом, Г.Терещенком й ін.

Олександр знайшов у цих людях добре серце, високий інтелект, доброзичливість. Вони стали його вчителями, наставниками, порадиниками. Професор М.І.Шкіль порекомендував О.В.Кузьминцю попрацювати на організаторській роботі. Кілька років він був заступником декана філологічного факультету Київського державного педагогічного інституту ім. О.М.Горького.

Школою професійного та громадянського загартування стала для нього робота заступником секретаря парткому педінституту з ідеологічних питань. На базі останнього і на факультетах активно проводилися цікаві заходи, зустрічі з відомими письменниками, поетами, артистами, вченими. Зі студентами охоче зустрічалися Б.Олійник, М.Луків, А.Демиденко, Д.Гнатюк, М.Амосов й ін.

Ректор професор М.І.Шкіль підтримав бажання доцента О.В.Кузьминця навчатися в докторантурі. Два роки навчання пройшли швидко, але нагороджений ним науковий багаж – опрацював практично всі основні партійні та державні архіви України й Москви – допоміг написати і видати монографію («Деятельность КПСС по укреплению связи школы с жизнью общества. Из опыта Компартии Украины». – К.: Вища школа, 1987. – 192 с.) та підготувати докторську дисертацію (захистив її у спеціалізованій ученій раді Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка). Офіційними опонентами виступили відомі вчені О.І.Терновий (Москва), С.М.Клапчук і Г.І.Терещенко. Він став доктором історичних наук, а в 1990 р. – професором. О.В.Кузьминець завдячує тим ученим й організаторам вузівського життя, котрі підтримували його починання та наукові пошуки, допомагали фактографічним матеріалом. Серед них М.Моторнюк, П.Бакуменко, В.Курило, В.Тараненко, М.Фоменко, В.Шевченко, В.Усенко та ін.

У серпні 1991 р., напередодні нового навчального року, коли професори і всі викладачі кафедри історії КПРС, яку очолював О.В.Кузьминець, одностайно проголосували за вихід із партії, розпочався новий історичний період в їх навчально-виховній та науковій роботі. Вчений став ініціатором трансформації кафедри від викладання партійної до політичної історії, а пізніше – до минулого України. Обґрунтовувалися й готувалися нові навчальні програми, складалися плани семінарських занять, котрі включали раніше заборонену суспільствознавчу та історичну літературу. Це була, за твердженням Олександра Васильовича, майже революційна робота, кропітка, але оптимізуюча. Перейшли на викладання предметів українською мовою, готували публікації на тільки що відкритих архівних джерелах, використовували літературу, завезену діаспорою.

Професор О.В.Кузьминець виступив ініціатором створення й разом із професором І.Стогнієм започаткував випуск збірника «Наукові записки з української історії» (Київ; Переяслав-Хмельницький, 1993, 1994, 1995 рр.). Сам був автором статей у ньому. Разом із доцентом І.І.Дроботом він випустив у світ навчальний посібник «Історія України» (К.: Міносвіти України, 1993). У видавництві «Україна» у 1995 р. вийшла колективна монографія «Історія України в особах ІХ–XX ст.», в якій О.В.Кузьминець виступив автором наукових статей «Михайло Грушевський», «Євген Коновалець», «Андрій Мельник» та «Степан Бандера».

На соціально-гуманітарному і педагогічному факультетах професор створив студентську наукову проблемну групу з метою вивчення голодоморів 1921–1922, 1932–1933, 1946–1947 рр. в Україні. Їх учасники збрали понад 500 спогадів очевидців про ці останні. О.В.Кузьминець надрукував низку статей та рецензій в «Українському історичному журналі», у часописах «Архіви України», «Рідна школа», «Трибуна лектора», «Дивосвіт» й ін., в багатьох наукових збірниках. На Українському радіо кілька років він вів рубрику «Сторінками історії», за об'єктивне висвітлення подій минулого був відзначений Дипломом історичного товариства Великої Британії.

В 1995 р., за підтримки професора Я.Кондратьєва та за рекомендацією професора М.Шкіля, О.В.Кузьминець був призначений професором Національної академії внутрішніх справ України (нині КНУВС). У 1996 р. він став начальником кафедри історії держави і права цього ж навчального закладу. Однак учений не залишив викладацької роботи в Національному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова, у котрому працював викладачем із 1977 р. «Не для заробітку, а для душі, – аргументує це сумісництво О.В.Кузьминець, – й ще для того, щоб кращі педагогічні та викладацькі традиції провідного педагогічного університету перенести в флагман юридичної й правоохоронної освіти – Київський національний університет внутрішніх справ».

Кафедра, яку ось уже 12 років очолює професор О.В.Кузьминець, розвиває новий напрям загальної підготовки юристів – історію держави і права України. За безпосередньою участю вченого на кафедрі влаштовано галерею істориків українського права, твори котрих лише за роки незалежності почали активно використовуватися у вітчизняній юридичній науці. Це портрети та списки наукових праць П.Орлика, Ф.Чуйкевича, О.Кістяківського, М.Владимирського-Буданова, Р.Лашенка, М.Василенка, М.Слабченка, С.Дністрянського, М.Чубатого, Л.Окіншевича, Я.Падоха й ін.

До свого 60-річчя професор, полковник української міліції О.В. Кузьминець підійшов у повному розквіті творчих сил. За його авторською участю вийшли в світ у видавництві «Знання» три видання «Історії української та зарубіжної культури» (1999, 2000, 2002 рр.) в співавторстві з Я.С.Калакурою, С.М.Клапчуком й ін.; «Історія держави і права України» (К.: Україна, 2000, 2002) в співавторстві з В.С.Калиновським; «Історія держави і права України» (К.: Університет «Україна», 2004) у співавторстві з П.П.Захарченком; «Історія держави і права зарубіжних країн» (К.: Універ-

ситет «Україна», 2005) у співавторстві з П.П.Захарченком та О.О.Ковалевською; «Історія держави і права України» (К.: Університет «Україна», 2006) у співавторстві з П.П.Захарченком; «Шевченків край». Історико-етнографічне дослідження (К.: Наукова думка, 2008) у співавторстві з В.М.Щербатюком, В.А.Довбнею й ін., низка фахових брошур, статей, рецензій. Загалом він опублікував понад 150 наукових праць з актуальних проблем історії держави і права, культури, освіти.

Професор О.В.Кузьминець є членом двох наукових спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій – у Київському національному університеті внутрішніх справ (спеціальність «теорія та історія держави і права») та в Національній академії оборони України (спеціальність «військова історія»).

Олександр Васильович активно працює з молодими науковцями, котрі готують до захисту свої дослідження. Він опонував більше 30-ти кандидатських і докторських дисертацій, зокрема таких істориків, як О.М.Стоян, К.В.Астахова, М.Ю.Виговський, В.М.Волковинський, І.І.Тюрменко, І.І.Ханбалаєв, В.Г.Радецький, М.А.Шпанко й ін. Ним підготовлено одного доктора та 7 кандидатів історичних наук і 1 доктора й 7 кандидатів юридичних наук.

За вагомі досягнення у роботі, високу професійну майстерність, плідну наукову, організаторську і громадську діяльність професору О.В.Кузьминцю Указом Президента України присвоєно почесне звання «Заслужений працівник народної освіти України» (1998 р.). Він нагороджений знаком «Відмінник народної освіти» (1987 р.), медаллю «В пам'ять 1500-летия Києва» (1984), знаком МВС України «За відзнаку в службі» (2007), медаллю «За сумлінну службу III ступеня» (2004) та ін. О.В. Кузьминець обраний дійсним членом Української академії історичних наук (з 1999 р.).

Олександр Васильовичу пощастило у житті. Його оточують унікальні й порядні люди. Активної творчості Вам на довгі роки!